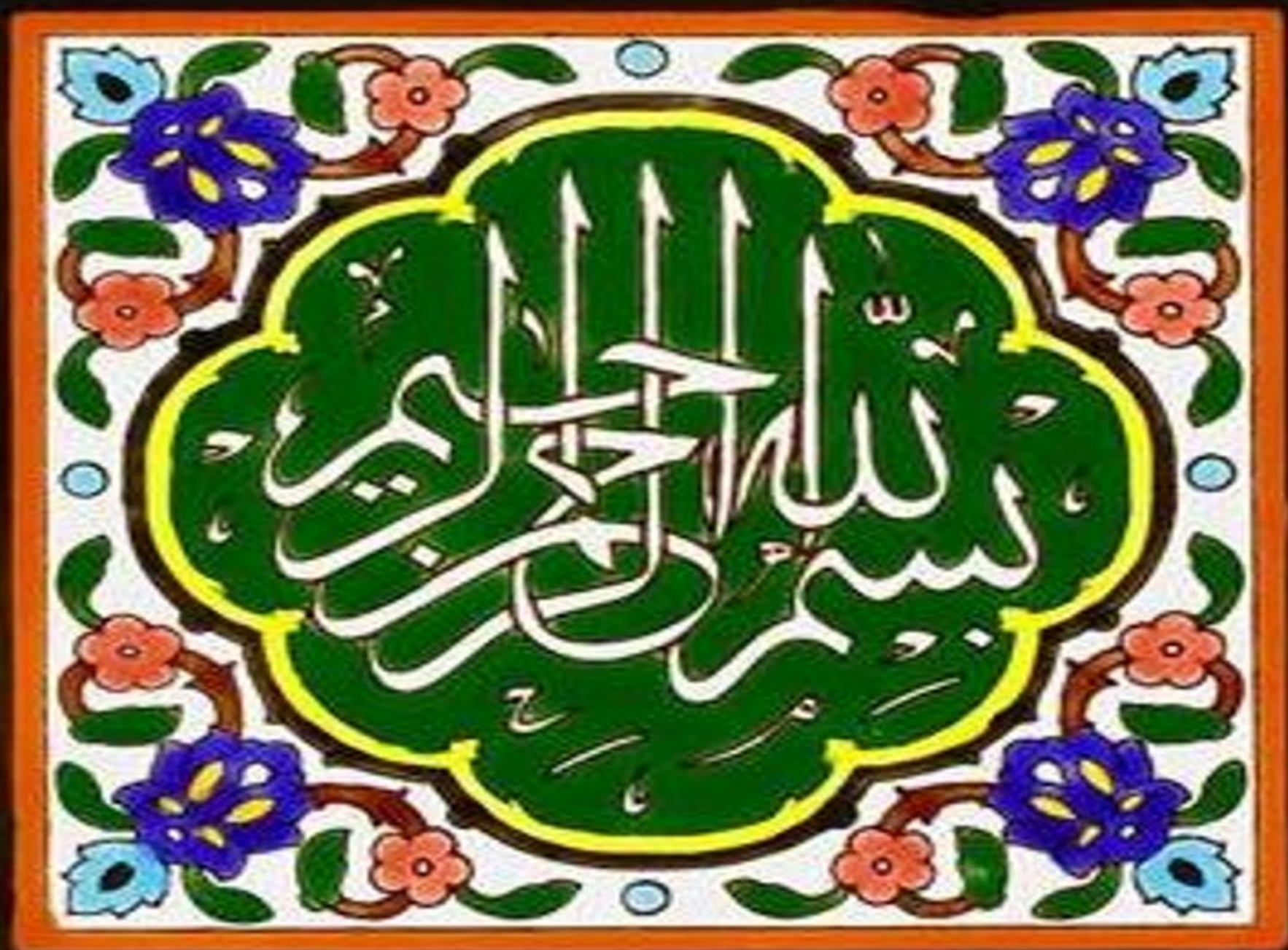

کارگاه پژوهشی

ارائه الگوی نحوه مشارکت مردم در توسعه باغات در اراضی شیدار منابع طبیعی غرب کشور

ارائه دهنده: آتوسا بختیاری، مهران برادران نصیری

۱۳۹۷

محورهای بحث

مقدمه

اهداف تحقیق

مبانی نظری

پیشینه

روش تحقیق

یافته ها

جمع بندی و پیشنهادات

مقدمه – کلیات

تخریب منابع آب و خاک، کاهش سطح جنگلها و مراتع، آلودگی محیط زیست و از بین رفتن پوشش گیاهی طی سالیان گذشته با دخالت انسانها، خسارت جبران ناپذیری را به بار آورده است.

در کشور ما منابع طبیعی تجدید شونده را جنگل ها، مراتع، آب، خاک و تنوع گونه ای تشکیل می دهد.

قانون اساسی در اصل چهل و پنجم با استناد به آیه نخست از سوره انفال، مالکیت جنگل ها، مراتع (اعم از مشجر و غیرمشجر) بیشه های طبیعی، دریاها، رودخانه ها و کوه ها را به عنوان انفال و جزو اموال عمومی شناخته و مالکیت آن را در اختیار دولت قرار داده است.

اصل پنجاهم قانون اساسی، حفاظت از محیط زیست را وظیفه همگانی قلمداد نموده و بر ممنوعیت فعالیت های مخرب آن تاکید دارد.

مقدمه – عوامل تشدید روند تخریب منابع

رشد روزافزون جمعیت

تغییر کاربری نامتناسب اراضی جنگلی و مرتعی برای تامین نیازهای توسعه کشور

ناهماهنگی دستگاه های اجرایی

حذف مدیریت های مردمی به دنبال ملی شدن جنگل ها و مراتع و جایگزین شدن مدیریت کارآمد به جای آن

ابهام و نارسایی در قوانین و مقررات موجود و ضعف حمایت های مراجع قضایی از اجرای این قوانین

عدم توجه به تخصص و شایستگی در مدیریت های دستگاه متولی منابع طبیعی

تحقق توسعه پایدار کشور بدون توجه به مسائل

محیط زیست و منابع طبیعی میسر نمی باشد

هدف اصلی تحقیق

پ بررسی وضعیت منابع طبیعی در غرب کشور و شیوه های مشارکت مردم در حفظ این اراضی و همچنین بررسی مشارکت مردم در توسعه باغات در اراضی شیبدار

سوالات تحقیق

پ حفاظت از منابع طبیعی در غرب کشور در حال حاضر چگونه است؟
پ آیا توسعه باغات در اراضی شیبدار برای حفظ منابع طبیعی در غرب کشور ضروری است؟

پ روشها و زمینه های مشارکت مردم در حفاظت از منابع طبیعی چگونه است؟

مبانی نظری – مفاهیم پایه

پ قدمت واژه مشارکت به دیرینگی زندگی اجتماعی انسانها میرسد.

پ مشارکت در فارسی معادل کلمه Participation

پ معنی لغوی مشارکت شراکت و انبازی، بهره برداری، معاضدت، تعاون،

همیاری، دگریاری، همکاری، تشریک مساعی، کمک متقابل، همنوائی،

خودگردانی، خودیاری و غیره

پ در دایره المعارف علوم اجتماعی به معنی شرکت فعالانه انسانها در حیات

سیاسی، اقتصادی و فرهنگی و به طور کلی تمامی ابعاد حیات خود

مبانی نظری – مفاهیم پایه

مشارکت فرایندی است که موجبات رشد توانایی های اساسی بشر از جمله شان و منزلت انسانی و توانا ساختن بشر در باروری نیروی تصمیم گیری و عمل سنجیده و اندیشیده را فراهم سازد.

مشارکت به معنای فرایند درگیری برابانه و عادلانه و فعال تمامی بهره برداران در تدوین خط مشی ها، گزینش راهبردها، تجزیه و تحلیل، برنامه ریزی، اجرا، نظارت و ارزیابی فعالیتهای توسعه به کار می رود.

مبانی نظری – مفاهیم پایه

مشارکت در مفهوم گسترده اش به معنی برانگیختن حساسیت مردمی و نتیجتاً افزایش درک و توان مردم در پاسخگویی به طرحهای توسعه و نیز به مفهوم تشویق ابتکارات محلی می باشد.

برنامه ریزی
در سطح
محلی پایین به
بالا

تمرکز زدایی
دولتی

سازماندهی
محرومین

مبانی نظری - پیدایش

پ با طرح مقوله توسعه در دهه ۱۹۶۰ واژه مشارکت مفهوم کاربردی وسیعی به خود گرفت.

پ راهبردهای قبلی توسعه (مانند راهبردهای اصلاحی و تکنوکراتیک) علیرغم افزایش تولید ناخالص ملی منجر به افزایش نابرابری، فقر و توسعه ناموزون شد.

پ از دهه ۱۹۷۰ میلادی بر اهمیت مشارکت مردمی در برنامه های توسعه تأکید شد.
پ در بند ۷ بیانیه کنفرانس سازمان ملل درباره محیط زیست و انسان استگولم سال ۱۹۷۲ به نقش و اهمیت مشارکت و پذیرش مسئولیت توسط جوامع و مقامات محلی و ملی در تدوین سیاست های زیست محیطی تأکید شده است.

مبانی نظری - پیدایش

پ اصل ۱۰ بیانیه کنفرانس سازمان ملل متحد در توسعه پایدار اجلاس ريو سال ۱۹۹۲ :
بهترین راه برای مقابله با معضلات زیست محیطی و مشارکت آحاد مردم و آموزش
عمومی است.

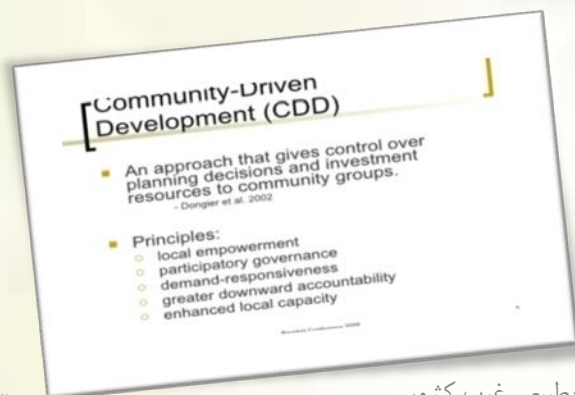
پ نشست اهداف توسعه هزاره MDGs در سال ۲۰۰۰ در سازمان ملل و دستور کار
۲۰۳۰ برای توسعه پایدار و اهداف توسعه پایدار SDGs گسترش مشارکت جهانی
برای توسعه در هزاره سوم مورد تأکید قرار گرفته است.

پ در سند چشم انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران به موضوع «گسترش و عمق
بخشیدن به روحیه تعاون و مشارکت عمومی برای توسعه کشور» اشاره شده است.

پ در سند منابع طبیعی و آبفیزیاری در افق ۱۴۰۴، یکی از شافص های اصلی در
فصوص منابع طبیعی، نسبت مشارکت پذیری مردم در حفاظت از منابع طبیعی
است.

مبانی نظری - پیدایش

امروزه به مشارکت مردمی به منزله راهبردی جدید در توسعه به نام توسعه مشارکتی نگریسته می شود و در سراسر جهان توجه خاصی به آن می شود. دستیابی به توسعه پایدار نیازمند دخالت مستقیم مردم در طراحی، اجرا و ارزیابی فعالیتها و پروژه های توسعه ای است. از اینرو داشتن اطلاعات دقیق از وضعیت منابع انسانی و طبیعی و ویژگیها و خصوصیات ذاتی آنها و همچنین مسائل و مشکلات آن منابع ضروری می باشد.

پیشینه پژوهش

نام محقق	موضوع تحقیق	روش مطالعه	نتیجه
یوسفی (۱۳۹۳)	نقش جوامع محلی در مدیریت پایدار منابع طبیعی	مطالعه کتابخانه ایی	شیوه مدیریت مبتنی بر جامعه محلی ابزاری مناسب برای پایداری منابع طبیعی است. اگر مردم با برنامه های آموزشی، اقتصادی و فنی پشتیبانی شوند برای تغییر انگیزه بالایی خواهند داشت و همکاری مردم به صورت پایین به بالا و در کلیه سطوح از تدوین و برنامه ریزی تا تصمیم گیری و اجرا امری اجتناب ناپذیر بوده و حفظ و احیای منابع طبیعی بدون در نظر گرفتن اصل فوق امکان پذیر نخواهد بود.
صالح پور جم (۱۳۹۱)	بررسی علل عدم مشارکت مردمی در طرح های منابع طبیعی منطقه قوچک و رودک در حوزه آبخیز سد لتیان	پیمایش و مصاحبه با کارشناسان	اولویت بندی شاخص های موثر در عدم مشارکت مردم در طرح های منابع طبیعی به ترتیب به صورت شاخص های اقتصادی، اجتماعی، برنامه ریزی و در نهایت آموزشی بدست آمد.
جمعه پور (۱۳۸۹)	فرایند توسعه پایدار و نقش مشارکتهای مردمی در مدیریت و بهره وری بهینه و پایدار منابع طبیعی	مطالعه کتابخانه ایی	برای رسیدن به توسعه مشارکتی و پایدار که در آن منابع حوضه های آبخیز به صورت پایدار و منطقی مورد استفاده قرار بگیرند، نیاز به طراحی و سازماندهی یک نظام مدیریت و همکاری جمعی است. دموکراسی تعاونی مناسبترین قالب برای رسیدن به توسعه مشارکتی و پایدار است. لذا باید به فکر طراحی تعاونیهای مناسب و کارآمد بود.
عبدالله پور (۱۳۷۹)	مشارکت مردم در اجرای طرحهای جنگلداری و بررسی اجرای طرحهای جنگلداری توسط دولت و بخش خصوصی و مردم محلی در قالب تعاونی جنگلداری	مطالعه کتابخانه ای، مصاحبه	با تغییر سیستم تولید جنگل نشینان از طریق تشکیل تعاونی و اجرای طرح توسط تعاونیها این نتایج حاصل شده است: افزایش اشتغال دائم و موقت و افزایش ایجاد مهارت در منطقه و جلوگیری از خروج درآمد از منطقه، کاهش میزان ضایعات تولید و افزایش بازده کار، بهبود فعالیتهای مرتبط با جنگلداری نظیر سندیکای حمل و نقل و بالفعل درآوردن سایر پتانسیلها نظیر پرورش ماهی که موجب افزایش اشتغال و درآمد می شوند، کاهش تخلفات نظیر تغییر کاربری اراضی و قاچاق چوب و همچنین کیفیت جنگل بهبود یافته و پایداری جمعیت تضمین گشته است.

پیشینه پژوهش

نام محقق	موضوع تحقیق	روش مطالعه	نتیجه
تدر (Teder)، ۲۰۱۷	مشارکت ذینفعان در فرآیند سیاستگذاری جنگلها و میزان رضایت آنها از نتایج ایجاد شده در کشور استونی	مصاحبه با سه گروه مردم محلی، کارشناسان جنگلداری و محققین جنگلداری	مردم محلی معتقد هستند علیرغم مشارکت آنها در فرایند سیاستگذاری، تصمیمات نهایی توسط نهادهای دولتی و مجلس گرفته می شود. کارشناسان جنگلداری وظیفه تسهیلگری فرآیند های سیاستگذاری را به عهده دارند اما مهارت لازم برای این نوع مشارکت را به میزان کافی ندارند. محققین حوزه جنگلداری نیز در فرآیند سیاستگذاری به عنوان ناظر هستند در حالیکه انتظار می رود نتایج تحقیقات و اطلاعات علمی خود را در این فرآیندها به کار گیرند. علیرغم ابزارهای نوین ارتباطی (اینترنت و مشاوره های آنلاین) در فرآیند سیاستگذاری نظرات آنها لحاظ نمی گردد.
هابرون (۲۰۰۴)	بررسی دیدگاه روستاییان برای مدیریت آبخیزها	مطالعه کتابخانه ایی	در این تحقیق مدیریت داوطلبانه برای اداره حوضه های آبخیز را مناسب می داند. همچنین ذکر می کند که مدیریت حوضه های آبخیز بدون حمایت آبخیز نشینان با شکست مواجه شده و موجب زوال منابع آبی خواهد شد. نتیجه گرفته است که رهیافتهای مشارکتی نظیر تشکیل تعاونیها برای مدیریت حوضه های آبخیز موثرتر خواهند بود.
رایمــــل (۱۹۹۹)	تجربیهایی از اجرای پروژه آبخیزداری در یکی از حوضه های آبخیز نیال را بیان کرده است	روش ارزیابی مشارکتی PRA	از آنجا که در برنامه ریزی این پروژه از مشارکت مردمی با استفاده از تکنیک های PRA بهره گرفته شد، رهیافت برنامه ریزی از بالا به پایین اجرا گردید. در نتیجه اجرای پروژه در منطقه با موفقیت روبرو گردید. در پایان نتیجه گرفته است که، مشارکت مردمی در سطوح برنامه ریزی، کاربرد و نگهداری آن، به انتظارات مردم از پروژه، سیاستهای دولت و رفتار کارگزاران پروژه بستگی دارد. از اینرو این پروژه ممکن است که برای مناطق دیگر مناسب نباشد.

پیشینه پژوهش

مطالعات جهانی

- اجرای پروژه های مبتنی بر مشارکت مردم در عرصه های منابع طبیعی در مناطق مختلف با موفقیت روبرو بوده است.
- سرمایه اجتماعی از نتایج مهم به دست آمده از طرحهای مشارکتی است. هر چقدر شبکه های مشارکت اجتماعی گسترده تر باشد، سرمایه اجتماعی غنی تر است و کارایی اقدامات افزایش می یابد

مطالعات داخلی

- برای رسیدن به توسعه مشارکتی و پایدار که در آن منابع طبیعی به صورت پایدار و منطقی مورد استفاده قرار بگیرند، نیاز به طراحی و سازماندهی یک نظام مدیریت و همکاری جمعی است.
- شیوه مدیریت مبتنی بر جامعه محلی ابزاری مناسب برای پایداری منابع طبیعی است.

روش تحقیق

توصیفی - تحلیلی و بر اساس مطالعه کتابخانه ای و اسنادی

مصاحبه نیمه ساختار یافته با کارشناسان و صاحب نظران متخصص در حوزه منابع طبیعی کشور

یافته ها

مناطق اکولوژیکی ایران

رویشگاه زاگرس

برخی از طرحها و برنامه های اجرایی حفاظت از اراضی منابع طبیعی

بررسی مشارکت مردم در حفظ و احیا منابع طبیعی

الگوی مشارکت مردم در برنامه های اجرایی منابع طبیعی

مناطق اکولوژیکی ایران ° نواحی رویشی

ناحیه رویشی
ارسباران

ناحیه رویشی
هیرکانی (خزر)

ناحیه رویشی
ایرانی تورانی

ناحیه رویشی
زاگرس

ناحیه رویشی
خلیج فارس و
عمانی

ناحیه رویشی زاگرس

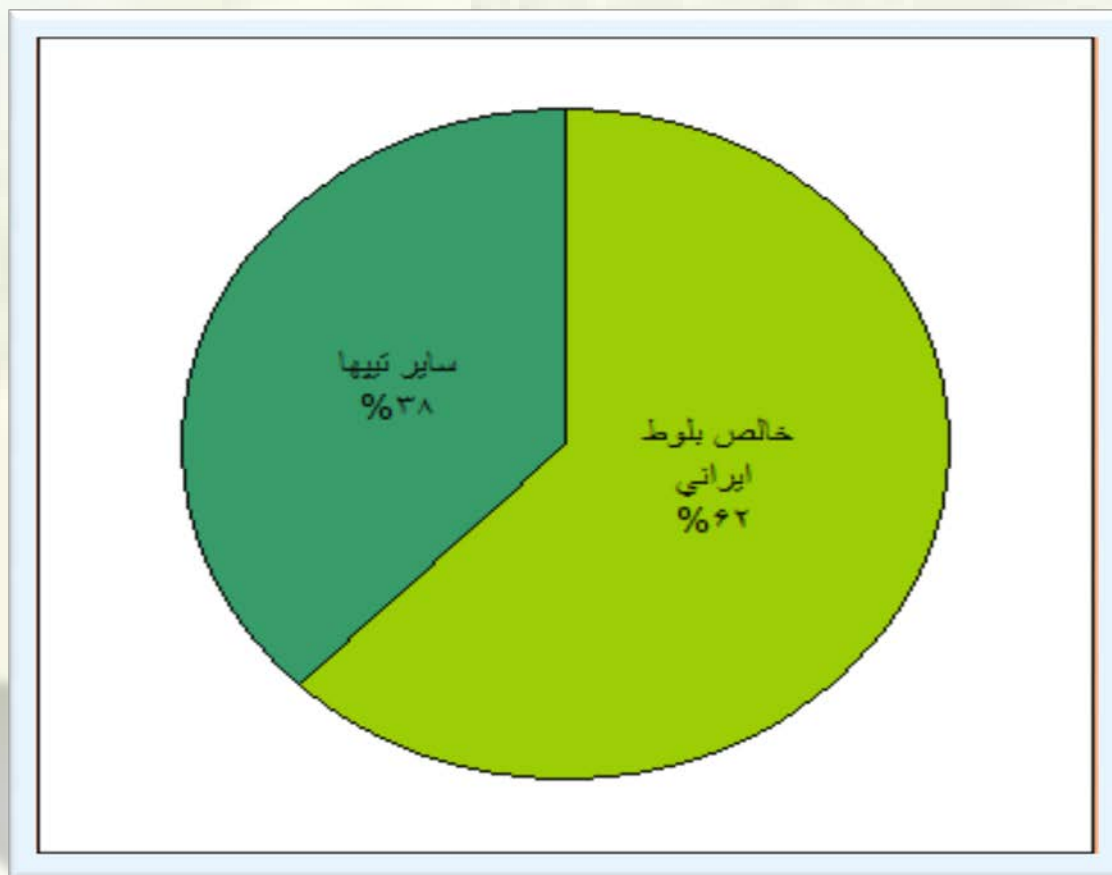
ردیف	استان	سطوح جنگل (بدون بیشه زار و درختچه زار)	سطوح جنگل (با بیشه زار و درختچه زار)	مساحت مرتع				مساحت پدیده های بیابانی	جمع کل سطوح منابع طبیعی کشور	سایر سطوح (شهرها، رودخانه ها، زراعت، باغ و...)
				خوب (متراکم)	متوسط (نیمه متراکم)	فقیر (کم تراکم)	جمع			
1	آذربایجان غربی	۱۰۰,۹۵۸	۱۰۱,۱۵۰	۵۵۳,۷۹۲	۱,۰۶۳,۳۷۶	۸۵۵,۳۴۰	۲,۴۷۲,۵۰۸	۱۸۱,۱۰۳	۲,۷۵۴,۷۶۱	۹۷۹,۵۶۹
2	اصفهان	۴۱۱,۸۴۷	۴۱۱,۸۴۷	۲۸۰,۰۷۰	۴۰۳,۹۸۸	۵,۶۴۴,۵۹۷	۶,۳۲۸,۶۵۵	۲,۹۸۵,۸۲۷	۹,۷۲۶,۳۲۹	۹۵۶,۲۹۶
3	ایلام	۶۳۴,۴۶۱	۶۴۱,۶۶۷	۲۷,۸۳۵	۴۷۹,۷۸۸	۶۰۴,۷۳۵	۱,۱۱۲,۳۵۷	۳۳,۹۲۳	۱,۷۸۷,۹۴۷	۲۱۴,۸۴۸
4	کردستان	۳۷۲,۳۰۷	۳۷۳,۳۲۸	۴۳۷,۸۵۵	۴۹۴,۲۱۲	۳۶۲,۳۳۰	۱,۲۹۴,۳۹۷	۳,۳۵۴	۱,۶۷۱,۰۷۸	۱,۲۳۳,۷۶۱
5	کرمانشاه	۵۲۸,۵۰۷	۵۲۸,۵۰۷	۱۶۴,۳۵۲	۴۷۶,۱۶۶	۵۴۷,۹۲۰	۱,۱۸۸,۴۳۸	۲۵,۹۱۶	۱,۷۴۲,۸۶۲	۷۴۳,۷۶۹
6	لرستان	۱,۲۲۶,۳۶۷	۱,۲۲۶,۴۳۴	۱۴۶,۸۵۷	۶۷۲,۲۰۹	۶۴,۴۳۹	۸۸۳,۵۰۵	۱۱,۷۴۱	۲,۱۲۱,۶۸۰	۷۰۱,۶۸۴
7	چهارمحال و بختیاری	۳۳۵,۶۵۴	۳۳۶,۴۳۸	۱۸۲,۳۱۵	۳۹۰,۸۲۳	۳۳۵,۰۱۳	۹۰۸,۱۵۲	۱۱۸,۸۹۳	۱,۳۶۳,۴۸۳	۲۷۹,۷۵۱
8	خوزستان	۹۳۸,۳۲۶	۱,۰۲۰,۰۶۵	۵۷۱,۰۷۳	۱,۳۵۳,۰۹۶	۵۵۳,۵۲۲	۲,۴۷۷,۶۹۱	۵۲۱,۳۴۱	۴,۰۱۹,۰۹۷	۲,۳۲۴,۷۳۴
9	فارس	۲,۲۱۸,۹۲۵	۲,۲۲۹,۵۳۸	۵۷,۷۰۶	۱,۷۳۵,۲۷۶	۵,۵۲۷,۰۰۵	۷,۳۱۹,۹۸۷	۶۶۹,۷۲۵	۱۰,۲۱۹,۲۵۰	۲,۰۵۸,۶۷۹
۱۰	کهگیلویه و بویراحمد	۷۹۵,۷۸۶	۸۷۴,۰۶۳	۶۳,۹۶۶	۱۴۴,۴۱۸	۲۷۰,۴۲۸	۴۷۸,۸۱۲	۴۰,۴۲۷	۱,۳۹۳,۳۰۲	۱۵۷,۴۳۷
۱۱	همدان	۱,۴۴۱	۴,۸۲۳	۳۲۳,۵۰۵	۲۸۳,۹۷۷	۵۸,۲۸۵	۶۶۵,۷۶۷	۲۶,۳۷۲	۶۹۶,۹۶۲	۱,۲۳۶,۱۰۶
۱۲	مرکزی	۱,۵۴۸	۱۳,۳۳۳	۴۶۵,۸۰۴	۱,۱۴۰,۳۶۶	۱۶۶,۷۸۱	۱,۷۷۲,۹۵۱	۷۳,۱۴۳	۱,۸۵۹,۴۲۶	۱,۰۴۹,۴۰۶
جمع کل		۷,۵۶۶,۱۲۷	۷,۷۶۱,۱۹۳	۳,۲۷۵,۱۳۰	۸,۶۳۷,۶۹۵	۱۴,۹۹۰,۳۹۵	۲۶,۹۰۳,۲۲۰	۴,۶۹۱,۷۶۵	۳۹۳۰۶۱۷۷	۱۱۹۳۶۰۴۰

ناحیه رویشی زاگرس

ناحیه رویشی زاگرس منطقه‌ای با طول ۱۳۰۰ و عرض متوسط ۲۰۰ کیلومتر را می‌پوشاند. از مهمترین گونه‌های درختی و درختچه‌ای حوزه زاگرس می‌توان به بلوط ایرانی (*Quercus brantii*) اشاره کرد. تاریخ تشکیل جنگلهای زاگرس را حدود ۵۵۰۰ سال پیش ذکر می‌کنند. جنگلهای زاگرس (جنگلهای نیمه خشک) بیشترین تاثیر را در تامین آب، حفظ خاک، تعدیل آب و هوا و تعادل اقتصادی و اجتماعی در کل کشور دارند.

توزیع تیپهای جنگلی زاگرس

ناحیه رویشی زاگرس – خاک

خاک قهوه‌ای جنگلی (Brown soils)

خاکهای شاه‌بلوطی (Chesnut soils)

خاکهای سنگی (Lithosols)

خاکهای رندزین (Rendzinas)

خاکهای آبرفتی (Alluvial soils)

ناحیه رویشی زاگرس - اقلیم

- ❖ بارش: مقدار بارندگی از شمال به جنوب و از غرب به شرق نقصان می‌پذیرد. بارندگی در این منطقه اغلب از نوع زمستانه است و بطور متوسط بین ۴۰۰ - ۱۰۰ میلیمتر است.
- ❖ اقلیم: بر اساس نمایه خشکی دوما، تن‌په‌ار نوع اقلیم مرطوب، نیمه مرطوب، مدیترانه‌ای و نیمه خشک در منطقه وجود دارد.
- ❖ دما: میانگین دمای متوسط سالانه بر حسب عرض جغرافیایی و ارتفاع بین ۹ تا ۲۵ درجه سانتیگراد نوسان دارد. فاصله بیشینه مطلق و کمینه مطلق دما در هر محل بسیار چشمگیر و حدود ۵۰ درجه سانتیگراد می‌باشد که به ۷۴ درجه سانتیگراد نیز می‌رسد.
- ❖ هفت رشته رودخانه درجه یک کشور که با ۵/۳۴ میلیارد متر مکعب آب ۴۰ درصد آبهای سطحی کشور را بفرد اختصاص می‌دهند.

۱۳۹۷/۱۰/۳۰

ارائه الگوی نحوه مشارکت مردم در توسعه باغات در اراضی شیبدار منابع طبیعی غرب کشور

ناحیه رویشی زاگرس – احشام

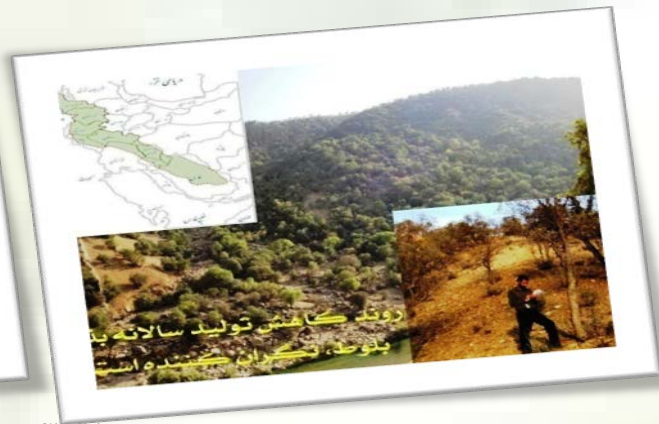
- ❖ میزان دام اعم از ساکن و کوچ رو که هر ساله مناطق جنگلی زاگرس را تحت تعلیف قرار می دهند حدود ۱۴/۶ میلیون واحد دامی می باشد.
- ❖ سهم علوفه کف جنگل در تغذیه دامها بسیار ناچیز و قابل اغماض است.
- ❖ دامهای موجود عمدتاً توسط برگ و سر شاخه و میوه درختان یا از طریق لاشبرگ تغذیه می گردند.
- ❖ این روند موجب مرگ تدریجی حیات وحش به جهت محدودیت منابع غذایی، از بین رفتن خاک بستر و مواد آلی سطح آن و در نتیجه فقر شدید عناصر غذایی و فرسایش شدید خاک گردیده است.

ناحیه رویشی زاگرس - تهدیدها

- ❖ فعالیت های راهسازی و معادن
- ❖ تغییرات اقلیمی، ریزگردها، آتش سوزی
- ❖ بیماری خشکیدگی
- ❖ بهره برداری ناپایدار از منابع آب سطحی و زیر زمینی
- ❖ فرسایش
- ❖ از بین رفتن تجدید پذیری طبیعی گونه های بومی

- ❖ کاهش مساحت جنگلها به دلیل قطع بی رویه درختان
- ❖ زوال و نابودی تدریجی جنگل
- ❖ خطر پوسیدگی و باد افتادگی جنگل های دانه زاد زاگرس (درختان کهنسال)
- ❖ چرای مفرط و کوبیدگی خاک در اغلب مناطق جنگلی زاگرس
- ❖ زراعت دیم و کشت زیر اشکوب

برخی از طرحها و برنامه های اجرایی و شیوه های مشارکت مردم در حفظ اراضی منابع طبیعی

❖ برنامه اجرایی جنگل کاری اقتصادی با مشارکت مردم

❖ طرح ملی کاشت گیاهان دارویی

❖ طرح ملی مدیریت پایدار مراتع

❖ طرح استفاده بهینه از عرصه های شیبدار و کم بازده

از طریق توسعه باغهای دیم و دیم با کم آبیاری تکمیلی

برنامه اجرایی جنگلکاری اقتصادی با مشارکت مردم در سال ۹۵

- پ در این برنامه اجرایی با تلفیق فاکتورهای اقلیم - خاک - منابع آب و وضعیت توپوگرافی زمین مناطق مناسب شناسایی و پس از شناسایی و تعیین گونه و اجرای نقشه کاشت، روشهای کاشت متناسب با وضعیت هر منطقه تعیین و اقدام به کاشت میگردد
- پ گونه های درختی مورد کاشت می بایست از نوع جنگلی و الزاماً بومی، اقتصادی و چند منظوره باشد.
- پ با اجرای شیوه ها و تکنیکهای ذخیره نزولات و عملیات مکانیکی لازم بر روی خاک شرایط لازم را برای ذخیره و جذب حداکثر رطوبت حاصل از بارندگی و جلوگیری از تبخیر فراهم خواهد شد.
- پ نواحی رویشی شناسایی شده در محدوده سامانه های عرفی قرار گرفته اند این عرصه ها بخشی از اراضی جنگلی شیبدار می باشد که توان و استعداد جنگلکاری و توسعه جنگل دارا می باشد.
- پ مجریان برنامه اجرایی بهره برداران عرفی در قابل تشکلهای مردمی یا انفرادی می باشد این برنامه اجرایی شامل دو پروژه زیربنایی شامل جنگلکاری با گونه های اقتصادی و کشت و توسعه گیاهان دارویی می باشد که پروژه کشت و توسعه گیاهان دارویی به منظور ارتقاء وضعیت اقتصادی مجریان پیش بینی شده است و هر ساله قابلیت بهره برداری دارد.

طرح ملی کاشت گیاهان دارویی در اراضی شیبدار

پداجا اجرای عملیات شامل معدوده طرح مدیریت جامع حوزه های آبیض و معدوده اراضی شیبدار کم بازده می باشد. اجرای طرح در معدوده مذکور و در سامان های عرفی توسط مجریان طرح ها بصورت مشارکتی انجام می گیرد.

پداجا طرح ملی گیاهان دارویی بر اساس کشت دیم و اصول کم آبیاری با تامین نهال گونه های کم نیاز و اقتصادی برای ایبار انگیزه و ارتقاء مشارکت مردمی و زینفعان در تحقق اهداف چند منظوره صورت پذیرفته است.

پداجا تامین بذر، نهال، قلمه و سایر نهاده های گیاهان دارویی متناسب با شرایط اقلیمی و اکولوژیک هر منطقه و بر اساس گونه های دارویی بومی اقتصادی منطقه استفاده می گردد.

پداجا به منظور استفاده حداکثر گونه ها از فضا و خاک و رطوبت پیرامونی، طراحی تعداد نهالها برای تامین نهال بر اساس میزان و شدت بارش، حجم روانابها، شرایط اداخیکی خاک، پوشش سطحی و غیره تعیین می گردد.

پداجا ساختار اجرایی این برنامه اجرایی مبتنی بر رویکردهای حفاظتی، اقتصادی و توسعه ای در رویشگاههای جنگلی و سایر مناطق قابل توسعه بوده است. (ایبارساختارهای مشارکتی از قبیل تعاونی ها و تشکلهای مردم نهاد بر پایه تقاضای جامعه ملی)

مراتع و طرحهای اجرایی

اهمیت مراتع

- پد تأمین آب، تولید و حفاظت خاک، حفظ ذخائر ژنتیکی، تلطیف آب و هوا، تولید غذا، ارزشهای تفرجگاهی
- پد پوشش گیاهی مراتع به عنوان مهمترین عامل حفظ آب و خاک باعث کاهش شدت برخورد ذرات باران با خاک شده و این امر علاوه بر حفظ خاک باعث نفوذ آب به اعماق خاک، جلوگیری از ایجاد روان آب و تقویت سفره های آب زیر زمینی می شود.
- پد گیاهان مرتعی اولین و مهم ترین منبع تامین علوفه دامهای سطح مراتع کشور می باشند.

عوامل تخریب مراتع

- ❖ بهره برداری بی رویه از مراتع
- ❖ وجود دام مازاد بر ظرفیت
- ❖ عدم وجود ساختار مناسب بهره برداری
- ❖ تغییرات اقلیمی و خشکسالی های متوالی
- ❖ وجود تعداد بهره بردار فراوان در عرصه مراتع
- ❖ افزایش روز افزون جمعیت و افزایش تقاضای گوشت و فرآورده های دامی

اهم طرح های اجرا شده به منظور مدیریت بهینه بر عرصه های مرتعی کشور

❖ طرح ملی مدیریت پایدار مراتع کشور

❖ ممیزی و تنسيق مراتع

❖ ساماندهی چرای دام

❖ طرحهای مرتعداری

❖ طرح استانی بهبود و اصلاح مراتع

(اصلاح و احیای مراتع)

دستاوردهای واگذاری و اجرای طرح های مرتعداری

ایجاد حس مالکیت بر مراتع

استفاده بهینه و مدیریتی بهتر بر عرصه ها

جهت گیری به سمت پایداری مدیریت با زمینه سازی مشارکت در جهت احیاء و اصلاح و توسعه مرتع

ایجاد انگیزه سرمایه گذاری توسط مجریان به دنبال احساس امنیت شغلی

افزایش انگیزه حفاظت بیشتر و بهتر

ایجاد ارتباط مناسب جهت انتقال شیوه های نوین مدیریتی و بهره برداری

بهرتر شدن شرایط معیشتی و اقتصادی دامداران

استفاده از دانش بومی

نحوه مشارکت مردم در برنامه های منابع طبیعی

- پ قراردادهای مشارکتی با طول زمان ۱۵ تا ۳۰ ساله و دارای قابلیت تمدید
- پ اراضی دارای پتانسیل می توانند از طریق امور اراضی اجاره یا اجاره به شرط تملیک داده شوند.
- پ قراردادهای مشارکت در زمینه تولید بذور و امورات اجرایی و حفاظتی می باشد که با جوامع محلی منعقد می گردد.
- پ در سالهای اخیر مشکل حضور پیمانکاران بزرگ و صاحب سرمایه که به طور مجزا و اختصاصی فعالیت می کنند ، امکان اشتغال و مشارکت افراد بومی و جوامع محلی را کاهش می دهند.

طرح استفاده بهینه از عرصه‌های شیبدار و کم بازده از طریق توسعه باغهای دیم و دیم با آبیاری تکمیلی

اهداف این طرح عبارت است از:

- استفاده بهینه از پتانسیل‌های بالقوه اراضی شیبدار
- تامین بخشی از نیازهای کشور به محصولات باغبانی با اولویت گیاهان دارویی، گردو، انار، انجیر، توت، بادام، زیتون، به، انگور و فندق
- ایجاد اشتغال مولد و تقویت معیشت روستائیان
- تغییر شیوه بهره‌برداری از اراضی شیبدار با هدف افزایش حاصلخیزی خاک و کاهش فرسایش
- کاهش فشار به عرصه منابع طبیعی و تقویت فون و فلور و ژرم پلاسم گیاهی کشور
- کمک به سلامت جامعه

طرح استفاده بهینه از عرصه‌های شیبدار و کم بازده از طریق توسعه باغهای دیم و دیم با آبیاری تکمیلی

عرصه‌های هدف از نظر وضعیت حقوقی و مالکیتی برای اجرای طرح:

- کلیه اراضی مستثنیات اشخاص
- مناطق تحت مدیریت سازمان‌های دولتی و عمومی که مستعد درختکاری هستند
- اراضی جنگلی با تاج پوشش درختی و درختچه‌ای کمتر از ۵ درصد متصل به مستثنیات حاشیه روستاها
- مراتع فقیر و خیلی فقیر دارای پوشش کمتر از ۵ درصد
- عرصه‌های بیابانی مستعد درختکاری

توزیع استانی سطوح مستعد باغ دیم (واحد سطح: هکتار)

ردیف	استان	مساحت	ردیف	استان	مساحت	ردیف	استان	مساحت
1	آذربایجان شرقی	339762	12	خراسان شمالی	78464	23	کرمانشاه	180580
2	آذربایجان غربی	323750	13	خراسان جنوبی	0	24	کهگیلویه	99826
3	اردبیل	52619	14	خوزستان	177483	25	گلستان	50004
4	اصفهان	59060	15	زنجان	152840	26	گیلان	2341
5	البرز	-	16	سمنان	6588	27	لرستان	138237
6	ایلام	57485	17	سیستان	12070	28	مازندران	8004
7	بوشهر	11855	18	فارس	112722	29	مرکزی	65590
8	تهران	7457	19	قزوین	38913	30	هرمزگان	8038
9	جیرفت و کهنوج	-	20	قم	69	31	همدان	66559
10	چهارمحال و بختیاری	30473	21	کردستان	268514	32	یزد	0
11	خراسان رضوی	34126	22	کرمان	42015	جمع کل		
2/425/444								

ضرورت توسعه باغات در اراضی شیبدار برای حفظ منابع طبیعی غرب کشور

مقایسه نقش جنگلها و مراتع و باغات در حفظ محیط زیست و تولید

❖ درختان جنگلی و گونه های مرتعی الزاماً غیر مثمر نبوده و می توانند واجد بهره اقتصادی نیز باشند (کنار، عناب، زرشک، زالزالک، بنه، بادامک، سماق و غیره) علاوه بر آنکه مقاومت بسیار زیادی در برابر تغییرات آب و هوایی و کم آبی دارند.

❖ درختان و درختچه های جنگلی برای استقرار سریعتر و زنده ماندن، واجد سیستم ریشه ای متنوع و عمیق بوده و بدون آبیاری کمکی و تنها با استفاده از بارش های سالانه، به مدت طولانی ادامه حیات می دهند.

❖ هر هکتار جنگل قادر است حدود ۶۸ تن گردوغبار را در خود رسوب داده و میکروب ها و باکتری های معلق در هوا را در لا به لای شافه ها ترسیب نماید. مراتع نیز همچون پوششی به روی خاک، از فرمایش آبی و بادی تا حدود زیادی جلوگیری نموده و حتی خاک انتقال یافته را در پای بوته ها رسوب می دهند

مقایسه نقش جنگلها و مراتع و باغات در حفظ محیط زیست و تولید

❖ در زیراشکوب عرصه های جنگلی با تراکم ۲۵ - ۱ درصد می توان از گیاهان دارویی صنعتی با ارزش اقتصادی بسیار زیاد، استفاده نمود. این گونه ها به صورت طبیعی زادآوری داشته و در طول ادوار خود را با شرایط سخت محیطی سازگار می نمایند.

❖ وجود جنگلها با اشکوب های مختلف در حفظ و بالا رفتن رطوبت هوا، تابش کمتر نور خورشید، کاهش شدت جریان باد و جلوگیری از تبخیر موثر بوده و نزولات آسمانی را به آهستگی در خاک نفوذ می دهند.

❖ کاشت گونه های باغی به دلیل نیاز آبی بالا و با توجه به بحران آب در کشور، صرفه اقتصادی و زیست محیطی نداشته و مقرون به صرفه نمی باشد. عرصه های جنگلی و مرتعی شیبدار در نگهداشت آب با مشکل مواجه بوده و در صورت احداث تراس، بانکت و چاله، بسیار پرهزینه می باشند.

مقایسه نقش جنگلها و مراتع و باغات در حفظ محیط زیست و تولید

❖ گونه های مثمر باغی در اراضی شیبدار به دلیل عمق بسیار کم خاک حاصلخیز و شیب عرصه، ارزش اقتصادی بسیار نازلی داشته و محصولات برداشت شده نیز از کیفیت مناسبی برخوردار نمی باشند.

❖ گونه های باغی، به شدت نیازمند مواد مغذی و آب بوده و با وجود سنگ بستر که فاقد مواد آلی می باشد، ادامه حیات درختان میوه بسیار مشکل و همچنین پرهزینه خواهد بود.

❖ گونه های باغی واجد برفی آفات و بیماری های خاص بوده که فقط در مناطق محدود و محدود قابلیت کنترل و مقابله با آن وجود دارد. در صورت ورود گونه های باغی، ممکن است آسیب های جدی و غیرقابل جبران به درختان و درختچه های بومی وارد گردد.

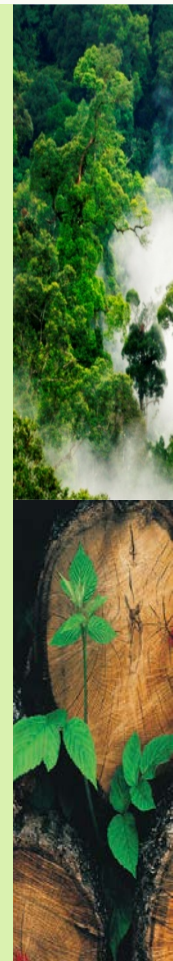

مقایسه نقش جنگلها و مراتع و باغات در حفظ محیط زیست، تولید

❖ توسعه باغات در اراضی شیبدار در کنترل فرسایش نقش کمی را ایفا می نماید زیرا پاله کنی و خاک ورزی، خود به عنوان یک عامل مهم و تشدید کننده در ایجاد فرسایش بر شمرده می شود. علاوه بر آن در صورت آبیاری زیاد و غیر کارشناسی نیز ممکن است، پدیده زمین لغزش در برقی مناطق ایجاد گردد.

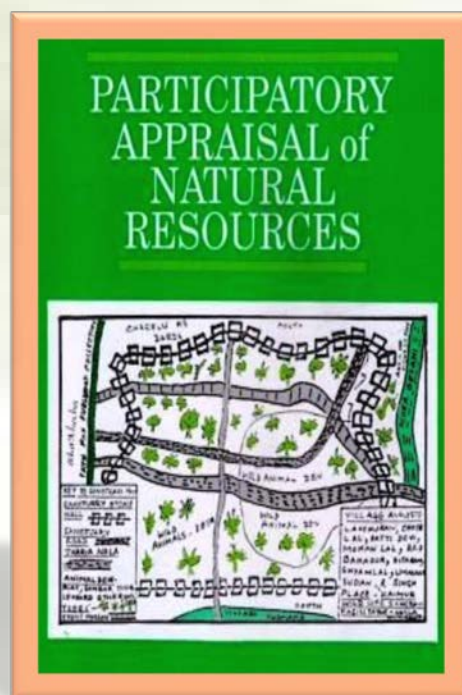
❖ درختان باغی در برابر آلاینده های زیست محیطی از جمله؛ ریزگردها، میکروب ها و باکتری های معلق در اتمسفر غیر مقاوم بوده و در صورت ادامه حیات راندمان تولید محصول نیز به شدت کاهش یافته و محصول مناسب و با کیفیتی تولید نخواهد شد.

❖ تولیدات باغی پس از برداشت برای حفظ کیفیت می بایست در اماکنی با تجهیزات خاص و سردخانه ها نگهداری شوند.

به نظر می رسد ضرورت توسعه باغات در
اراضی شیبدار برای حفظ منابع طبیعی در
غرب کشور با توجه به نظرات صاحب
نظران این حوزه و بنا به رعایت ملاحظات
فنی مورد بازبینی قرار گیرد.

روشها و زمینه های مشارکت مردم در حفاظت از منابع طبیعی

اهمیت مشارکت مردمی

اهمیت مشارکت مردم در برنامه های توسعه در دهه های اخیر فراگیر شده است.

روشها و زمینه های مشارکت مردم در حفاظت از منابع طبیعی نباید نادیده گرفته شود.

در توسعه پایدار، مشارکت را هدف و وسیله توسعه می شمارند.

زمینه های مشارکت مردمی در منابع طبیعی

تولید نهالهای جنگلی و بوته ای مراتع

مشارکت در جنگل کاری و واگذاری حفاظت از آن

مشارکت در جمع آوری بذور و کاشتن آن در عرصه های مناسب مرتعی

بسیج مردمی در امر تولید و کشت نهال و گونه های مرتعی و دارویی متناسب
با اکولوژی مناطق

واگذاری مدیریت عرصه های منابع طبیعی به مردم

موانع مشارکت جوامع محلی

❖ موانع مربوط به

کارشناسان و برنامه

ریزان:

۱. عدم توانایی در برقرار
ارتباط سازنده با مردم

۲. بی اعتقادی به اهمیت
مشارکت مردمی در برفی از

کارشناسان

۳. بسته بودن تشکیلات اجرائی
برای مشارکت مردم

۴. فقدان ارتباط موثر بین
مراکز تحقیقاتی و کارشناسان

❖ موانع مربوط به

سیاستها و قوانین

جامعه:

۱. ضعف باور عمومی به
مشارکت مردمی

۲. ضعف موسسات
مشارکتی

۳. ناکافی بودن قوانین
کشور برای تضمین
سرمایه گذاری در منابع
طبیعی

❖ موانع مربوط به

بهره برداران

۱. بی سوادی یا کم

سوادی بهره برداران
۲. پراکندگی بهره

برداران

۳. مشکلات فرهنگی

مشارکت جوامع محلی در مدیریت پایدار منابع طبیعی

رویکردهای اجتماع محور CDD

(مبتهی بر مشارکت جامعه محلی)

جوامع محلی به عنوان جوامعی در نظر گرفته میشوند که توانایی عمل و مشارکت دارند نه جوامعی که باید به آنها کمک کرد یا اینکه آنان ناتوان هستند.

در تغییر و تکامل دیدگاه مدیریت سرزمین، نگاه دولتگرا و تمرکزگرا که سعی دارد از بالا به پایین راهبردها را تدوین و پیاده کند، جای خود را به نگاه اجتماع محور و متکی بر جلب مشارکتهای مردمی و اجتماعی داده است.

این رویکرد به دلیل ماهیت مشارکتی خود در مقایسه با دیگر روشها، آثار توانمندسازی بیشتری دارد. به کارگیری این رویکرد، در نهایت منجر به اصلاح ساختاری اجتماع و توانمندی افراد برای حل مسائل اجتماعی می شود.

Community-driven Development (CDD)

An approach that gives control over planning decisions and investment resources to community groups.

- Principles:
- local empowerment
 - participatory governance
 - demand responsiveness
 - greater downward accountability
 - enhanced local capacity

مشارکت جوامع محلی در مدیریت پایدار منابع طبیعی

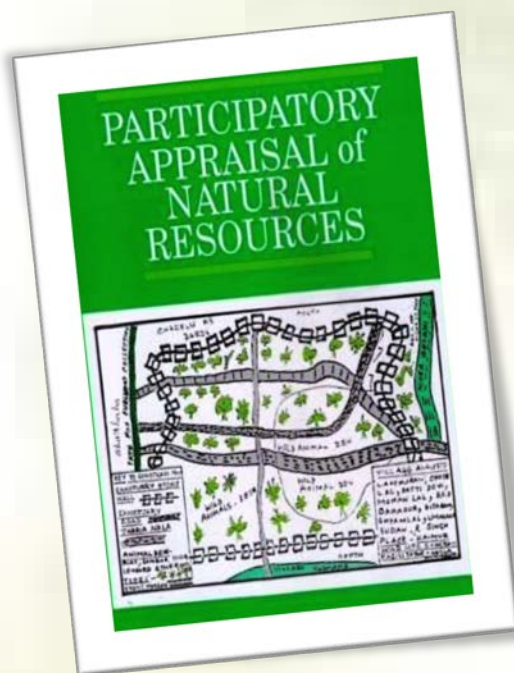
❖ مشارکت و همکاری مردم به شیوه دگر یاری از طریق بسیج نیروهای داوطلب خارج از جامعه بهره بردار

❖ مشارکت و همکاری مردم به شیوه همیاری و سهم شدن در سود آن از طریق جلب مشارکت و همیاری بهره برداران محلی در عرصه های مختلف منابع طبیعی

الگوی پیشنهادی مشارکت عملی مردم در برنامه های اجرایی منابع طبیعی

- پ. شناسایی
- پ. سازماندهی تشکلهای
- پ. آموزش
- پ. توانمند سازی
- پ. برنامه ریزی مشارکتی
- پ. اجرا، ارزیابی و مدیریت

شناسایی

- پ شناسایی محدوده عرصه های موجود
- پ شناسایی بهره برداران فعلی
- پ تهیه اطلاعات و نقشه محدوده
- پ عرصه ها و بهره برداران بدون معارض
- پ تهیه نقشه نهایی و قابل قبول از محدوده های شناسایی شده
- پ انجام مطالعات پایه ای به منظور استفاده در مرحله برنامه ریزی

سازماندهی

- پ سازماندهی بر اساس واحد حوضه آبخیز و یا بر اساس محدوده سیاسی هر شهرستان
- پ ایجاد تشکل محلی و ارائه آموزشهای لازم
- پ انتخاب نمایندگان بهره برداران در سطح هر واحد حوضه یا شهرستان و استان
- پ همراهی یک تکنسین یا کارشناس مسئول منابع طبیعی در کنار هر تشکل
- پ هدف از سازماندهی، آموزش بهره برداران، استفاده از نظرات آنان در جهت شناخت بهره برداران واقعی در مناطق دارای معارض، استفاده از نظرات آنها در جهت حل مشکلات و برنامه ریزی های واقع بینانه و در نهایت مدیریت منابع طبیعی توسط خود آنها می باشد. در این مرحله از کار، مشارکت به صورت واقعی شکل خواهد گرفت.

ارائه الگوی نحوه مشارکت مردم در توسعه باغات در اراضی شیبدار منابع طبیعی غرب کشور

آموزش

پ مرحله آموزش همزمان با شروع سازماندهی آغاز می شود
پ برنامه های آموزشی براساس اهداف برنامه اجرا خواهد شد.
پ در طول برنامه آموزش جایگاه خود را پیدا خواهد کرد و نقش
آن در طول زمان وسیعتر و گسترده تر خواهد شد.

توانمند سازی

پ بر اساس مجموعه اطلاعات حاصل از شناسایی، سازماندهی و آموزش می توان در یک جمع بندی نقشه جامعی از محدوده عرصه های منابع طبیعی موجود و بهره برداران واقعی تهیه نمود.

پ در مرحله بعد این نقشه ها باید تثبیت شده و جنبه قانونی پیدا نماید و از طرف مقامات مسئول به عنوان مستندات قانونی تایید و اعلام گردد. با انجام این کار مردم محلی خود را صاحب و مالک عرصه های منابع طبیعی می داند و اطمینان می یابد که قانون همواره پشتیبان وی هست همانند زارع یا باغداری که خود را صاحب ملک و باغ خود می داند.

پ اگر عرصه های منابع طبیعی صاحب داشته باشد، حافظ هم خواهد داشت. اما یافتن این موضوع و واگذاری به سادگی میسر نیست و نیازمند دقت عمل و زمان می باشد.

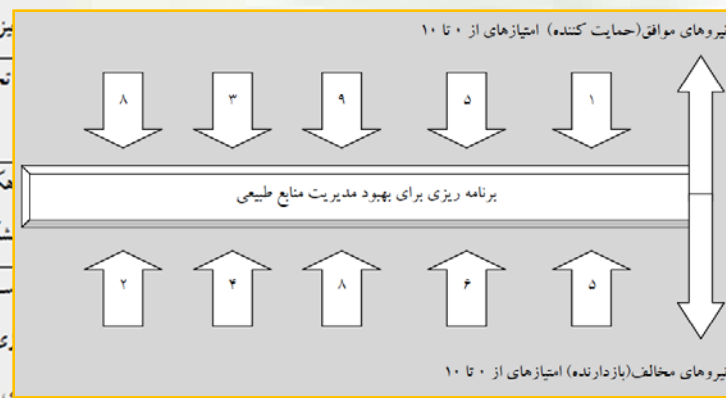
ارائه الگوی نحوه مشارکت مردم در توسعه باغات در اراضی شیبدار منابع طبیعی غرب کشور

برنامه ریزی

در این مرحله با استفاده از اطلاعات پایه جمع آوری شده، توسط گروه شناخت و با کمک بهره برداران محلی و راهنمایی کارشناسان، طرحهای اجرایی متناسب با نیاز و شرایط منطقه به شیوه های مشارکتی تهیه می شود.

تکنیک	مقولات تحقیق
طوفان اندیشه و بحث گروهی	بررسی مسائل و مشکلات کلی
بررسی شواهد، پیمانه و نقشه کشی و رتبه بندی	تحلیل مشکلات منابع
بحث گروهی، حلقه و رتبه بندی	هکارتی مناسب برای رفع مشکلات منابع طبیعی
بحث گروهی	استراتژی های مناسب و برنامه ریزی برای بهبود وضعیت

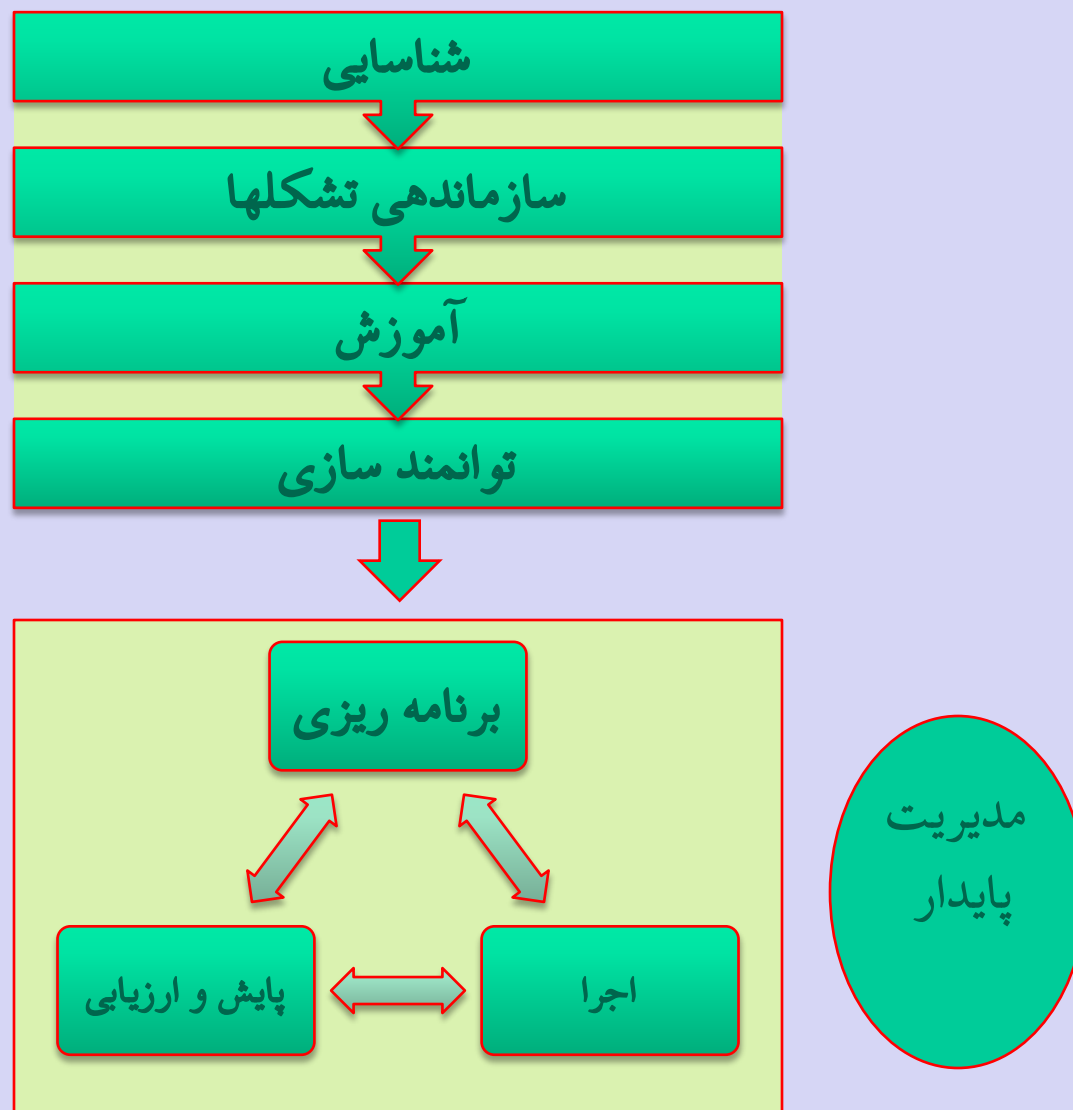
اجرا، ارزیابی و مدیریت

پ بر اساس طرحهای تهیه شده در محدوده عرصه های منابع طبیعی، عملیات اجرایی انجام پذیر خواهد گردید. طرحهایی که با مشارکت مردم و جوامع محلی تهیه شده و مشکلات آنها بر اساس مجموعه شرایط هر منطقه ارزیابی و پایش می گردد.

پ در این مرحله اجرای عملیات حفاظت و توسعه و بهره برداری از منابع طبیعی به راحتی امکان پذیر خواهد گردید.

پ نتیجه مجموعه این اقدامات منجر به حفظ، احیاء، بهره برداری مطلوب از منابع طبیعی خواهد گردید. هر چند در ابتدای هدایت فنی کارشناسان و کمکهای مالی مورد نیاز است ولی در ادامه این کار توسط جامعه محلی استمرار خواهد یافت.

الگوی اجرایی مشارکتی منابع طبیعی

جمع بندی و پیشنهادات

مشارکت مردم در هر پروژه ای ضامن اجرا و پایداری آن پروژه است و این مسئله در حفاظت از منابع طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردار می باشد، زیرا مسائل مربوط به محیط زیست و منابع طبیعی با زندگی جوامع محلی آمیخته است و توفیق هر نوع برنامه ای نیازمند مشارکت این جوامع خواهد بود.

برای دستیابی به مدیریت مبتنی بر مشارکت جوامع محلی باید به ایجاد زیر ساختهای ضروری و توانمند سازی جوامع محلی به شیوه مشارکتی اقدام نمود.

به دلیل اقتصادی شدن تولیدات منابع طبیعی پس از چند سال، در آغاز هر یک از برنامه های مشارکتی در سالهای اولیه سیاستها و سازوکارهای لازم برای حمایت از تولید کنندگان عرصه های منابع طبیعی بایستی در نظر گرفته شود.

جمع بندی و پیشنهادات

به منظور ایجاد بسترهای مناسب در زمینه اشتغال زائی، تامین معشیت پایدار و توان افزائی هر چه بیشتر مردم و جوامع محلی، پیشنهاد می گردد که با لحاظ نمودن مباحث فنی در مصوبه توسعه باغات در اراضی شیبدار غرب کشور و طرح توسعه گیاهان داروئی، بهداشتی و صنعتی در اراضی شیبدار، می توان در آینده ای نزدیک، به اهداف توسعه و تامین معشیت پایدار مردم محلی دست یافت.

جمع بندی و پیشنهادات

با توسعه و تولید گیاهان دارویی صنعتی فرآوری شده می توان به بازارهای فرامنطقه ای و بین المللی دست یافت و این مهم در شرایطی محقق خواهد شد که صنایع فرآوری و بسته بندی رشد و توسعه یابند و از این طریق ضمن ایجاد اشتغال و رقابت در بازار جهانی، بخش مهمی از صادرات و ارزآوری کشور تامین گردد.

عرصه های جنگلی و مرتعی می توانند در قالب اعمال ضوابط قانونی حفاظت و بهره برداری از جنگلها و مراتع، به جوامع محلی احاله مدیریت گردند. شایان ذکر است از این طریق، ضمن ایجاد اشتغال و معیشتی پایدار، عرصه های منابع طبیعی و انفال به بهترین شکل حفاظت و مدیریت خواهند شد.

با تشکر از توجه شما

